

The image features a minimalist abstract design. At the top center, there is a solid black square. On the left side, there is a black L-shaped block. The central focus is a large, bright blue shape that resembles a staircase or a series of steps, ascending from left to right. The background is plain white.

MONTECATINI

KARÁCSONY TAMÁS

MONTECATINI IRODAHÁZ • Milánó

A Középület tanszék idén 75 éves. Készülünk a megemlékezésre. Nem csupán egy konferenciával és az azt kísérő könyvvel. Minden téren. Ami egyben azt is jelenti, hogy rendezzük sorainkat. Visszatekintve ez az újrendeződés folyamatos. Az újítás vágya is folyamatosan jelen van. Nem az újat akarásé! Az más! Az újítás az finomabb irányváltás, vagy épp sebességváltás. Ez a tanszékvezetők hároméves ciklusváltásainak, vagy épp meghosszabbításának is köszönhető. Most váltás volt! Sok minden változott. A komplex oktatás is. Stúdiókba rendeződtünk. Három stúdióba, nevesítve: emlékezet stúdió, fenntarthatóság stúdió, innovatív stúdió. Sok feladatunk között az egyik, hogy a stúdiók frissítsék, finomítsák önazonosságukat. Fogalmazzák meg saját magukról kialakított képüket. Ennek az önmeghatározó folyamatnak egyik állomása volt a Gellért-hegy oldalába szervezett, fűvön elnyúló beszélgetés – gondolatfolyam. Mint utolsóként érkező, azonnal szót kaptam. Valahogy így fésülték össze kollégáim a hallottakat:

A vitruviuszi hármasság, a szépség, a hasznosság és a tartósság jutott eszembe, melyek Cságoty Ferenc *Középülettervezés* előadásorozatának és az ebből készült könyveknek is meghatározó fogalmai. A szépség akkor működik, ha van viszonyítási alap, magyarán van emlékezet. Ez megfeleltethető az Emlékezet Stúdióknak. A tartósság minden bizonnyal összefüggésben van a fenntarthatósággal. Ennek a logikának megfelelően az Innovatív Stúdióknak marad a használat. Az innováció akkor tud jelen lenni leginkább, amikor a használatról van szó. Mondanom sem kell, újra Pontinál járok! Használat és innováció! A Montecatini tán a legtisztább képlet! Vegyük sorra!

Kezdeném egy székkel. A D.235.1 jelű munkaszékkel, melyet ma is gyártanak. A Molteni & C cég ezt a széket a következő felvezetéssel reklámozza:

A milánói Largo Donegani első Montecatini-palotájához 1935-ben Gio Ponti mindent megtervezett, az építészeti foglalatától a berendezésekig: íróasztalokat, lámpákat, szekrényeket és a Montecatini széket. Ponti örököseivel egyetértésben a Molteni & C 2012-től újra gyártja a Gio Ponti kollekció részeként Montecatini D.235.1 széket, annak tiszta alumínium változatát.

De mi végre ez a mindent átfogó egyedi tervezés? A Montecatini akkor már egy jó nevű, dinamikus fejlődő vegyipari cég. Az új irodaház a cég zászlóshajója. Mindenből a legkorszerűbb, legtöbbet tudó megoldás volt az elvárás. Az épület úgyszólván egy kortárs design bemutatóhely. Minden részlete új fejlesztés, minden, amivel szembesülünk, meghökkentő telitalálat. Legyen az az épület helyfoglalása, városszerkezeti szerepe, tömegformálása, homlokzatképzése, a nyílászárók kialakítása, a kőburkolat rögzítése, a szerkezeti vasbeton váz kialakítása, a légtechnika, a csőpostarendszer, a karosszéria elemekből épített válaszfalak, a bútorok, a világítás. Hihetetlenül átgondolt, minden részletében innovatív világ! Még ma is annak tekinthető!

Mi tereli a céget a maximalista Ponti irányába? Olaszország abban az időben állt át a hadigazdaságra. Semmilyen korszerű technológiát, illetve terméket nem lehetett importálni. Mindent saját erőből, saját fejlesztéssel, hazai anyagokból kellett megoldani. Ez komoly kihívás – ami Ponti számára inspiráló! Abban az időben már ismert építész, designer. És a döntésben minden bizonnyal nyomós érv a DOMUS folyóirat, mely egyre erősödő nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező, befolyásos szakmai fórum.

Nézzünk néhány példát a sok egyéni fejlesztés közül!

A felsorolásban, a példák kifejtésében Manfredo di Robilant *A gépészeti rendszerek esztétikája* című tanulmánya volt segítségemre (https://www.researchgate.net/publication/325325990_The_Aestheticization_of_Mechanical_Systems_Gio_Ponti's_Montecatini_Headquarters_Milan_1936-39)

Az 1938. október 28-án megnyíló irodaépület sok újítása között egyik lényegi a tervezői koncepció váltása: a modern irodatechnika, valamint az akkori fejlesztéseknek köszönhetően egyre nagyobb szerephez jutó épületgépészet már nem egyszerűen a komfortérzetet növelő, azt alapvetően befolyásoló, javító eszközök, amelyet rejtve kell használni, hanem az enteriőr része. A gépészeti rendszerek elemeit Ponti esztétizálja, bevonja őket a beltéri látványba, építészeti elemekként kezeli azokat! Ez az épület a technológiailag kifinomult gépészeti rendszerek kirakataként, bemutató helyeként vonul be Milánó és Olaszország építészeti közéletébe. Iránymutató, irányadó alkotás.

De honnan ered ez a készség? Mi alapozza meg Ponti érzékenységét, azt a hajlamot, később vágyat, hogy az építész, a terméktervezés és a művészet szintézisét keresse? Az olasz építészek akkortájt a felsőbb osztályokból érkeztek. Ponti sem volt kivétel, apja sikeres mérnök, anyja iparos családból származott. 1911-ben, amikor beiratkozik a Politechnikába, a 897 hallgató közül csak 48 tanult építészetet.

A többi mérnöknek készült. A mérnöki karon nem foglalkoztak az esztétikával, építésként ugyanakkor meg kellett ismerkednie a modern mérnöki innováció eredményeivel, az acél és vasbeton szerkezetek technikai követelményeivel, sőt a modern fűtési, szellőzési és vízvezeték-rendszerek megismerése is a tananyag része. A családi háttér és az iskola tehát alapvetően az ipari értékek, a racionalitás és a hatékonyság irányába való elmozdulást erősítette. Ponti ennek ellenére – talán épp a pályaválasztáskor még erős szerepet játszó festészet hatására – a művészetek irányába lép: 1923-tól kezdve vázákat és tányérokat tervez Richard Ginori-nak, egy ismert olasz porcelángyártónak.

Ez a kettősség lehet a magyarázata annak, hogy a mérnöki alkotásokat, a gépészeti elemeket, az épületszerkezeteket a művész érzékenységgel közelíti, és azok látható elemeit a designer aprólékos, odafigyelő munkájával formálja. Illesszünk ide néhány jellegzetes képet!

Kezdjük a külső megjelenéssel – a homlokzatokkal, ami összefügg a teherhordó szerkezettel, a homlokzati fal struktúrájával. Ponti megoldása összetett, sok szerepet vállaló: a monolit vasbeton váz itt U alakú oszlopokból épül. Ez rendkívül jó stabilitást biztosít, viszonylag redukált anyaghasználattal. A fal vastagga válik, a befelé nyitott U alakú faltest ürege fogadja a gépészet elemeit, vezetékeit. Ez a vastag kialakítás az ablakoknál kettős szerkezet kialakítását eredményezi: a külső ablak befelé nyíló szárnyai a fal vastagságát kihasználva a bételbe simulnak. A belső szárny egy belső síkra szerkesztett tolószárny, mely eltolt állapotában a belső térből nem érzékelhető, elfalazott részbe csúszik. Mindkét nyílászáró alumínium szerkezetű. Az olasz ipar az ország alumínium szükségletének kis hányadát képes biztosítani. A cég távlati terve ennek az aránytalan ellátottságnak a kiküszöbölése. Az, hogy a nyílászárók anyaga alumínium, már a magabiztos jövőkép jele: ezzel is hirdetik a várható kínálatot.

A cég saját kőbányájában fejté azt a követ, amellyel a homlokzatot burkolják. A nagyméretű, vastag táblák elhelyezése, rögzítése szintén kihívás. Olyan rendszert dolgoznak ki, mely elvében ma is használatos. A homlokzat megjelenése egyszerű. Szigorú raszter szerint sorakoznak a mély nyílások. Pontit ekkor már érdekli a homlokzatok extrém kezelése, amit nem díszítéssel akar megoldani, hanem az esti, éjszakai fények lehetősége izgatja. Az ablakokba speciális, rejtett világítótesteket helyez el. Az éjszakai látvány ettől meglepően újszerűvé, könnyeddé válik. Egyetlen vonal mentén, a homlokzati fal mentén ennyi innováció! És a sorozat odabenn folytatódik. A válaszfalakat karosszériaelemekként gyártották le. A gyorsan fejlődő vállalat irodai háttérre is folyamatos változást, és erre reagálni tudó téri struktúrát feltételezett. Ezért fontos volt, hogy néhány óra alatt képesek legyenek az irodák tereit változtatni, növelni, csökkenteni. Ez kézzel mozgatható fém válaszfalelemekkel, csavaros kapcsolatokkal volt megoldható!

Ponti két épületet tervezett. De megelőzte őt Ugo Giovannozzi, aki a szomszédos telekre tervezte a Montecatini első, neoreneszánsz irodaházát 1927-28-ban. Ennek szomszédságában, több telek vásárlásával kialakított új helyszín Ponti saroktelke. Az átlós szembe szomszéd a Ca Brutta, melynek tervezője Giovanni Muzio. Az épület 1919-21 között épül. A klasszicista formajegyeket extravagáns módon használó Muzio ezzel a megoldással már a modernizmus felé kacsingat. A beépítés két testből áll, közöttük privát utca segíti a terület optimális hasznosítását. Szép városépítészeti mozzanat. Az új Montecatini irodaház közel tíz évvel a reneszánsz elődöt követően ízig vérig modernista alapokon álló kompozíció. A helyfoglalás legalább annyira újszerű és innovatív, mint a részletek – és meghatározóan szép a beépítési forma, ha a főút enyhe szögtörését is figyelembe vesszük. A kompozíció finomsága valójában a Montecatini II megépítésével válik teljes értékűvé és értékelhetővé (1951). Ekkor látható át a városközpont felé haladó főút árnyalt biccenése és a két Ponti féle épület helyfoglalása közötti összefüggés!

/Karácsony Tamás/

